Turkish Studies Social Sciences

Volume 14 Issue 6, 2019, p. 3415-3431

DOI: 10.29228/TurkishStudies.24817

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 17.07.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.12.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (25.11..2019)-Referee 2 (26.11.2019)

This article was checked by intihal.net.

KAYSERİ VE ÇEVRESİNDE YAŞAYAN AVŞARLARDA DOĞUMLA İLGİLİ İNANISLAR VE UYGULAMALAR*

Bayram POLAT - Mehmet Gökhan ASLAN***

ÖZ

Bu çalışmada Kayseri ve çevresindeki Avşar köylerinde geçiş ritüellerinden biri olan doğumla ilgili inanış ve uygulamalar ele alınmıştır. Araştırma sahası Kayseri İli Pınarbaşı İlçesi merkez mahalleleri ve köyleri ile sınırlı tutulmuştur. Bu sebeple diğer yerleşim yerleri araştırma dışında tutulmuştur. Ancak kayseri merkezde yaşayan Avşarların görüşlerine de başvurulmuştur. Araştırmada doğum ile ilgili inanışlar ve uygulamalar ele alınarak, doğum öncesi ve doğum sonrası yapılan inanış ve uygulamalar incelenmiştir. Bu sebeple doğum öncesi inanışlar ve uygulamalar kısırlığı giderme- gebe kalma, gebelikten korunma, çocuğun sağlıklı doğması için yapılan uygulamalar, aşırme, çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi ile ilgili yapılan uygulamalar, doğum hazırlığı ve doğumdan oluşmaktadır. Doğum sırasında yapılan uygulamalar ise çocuğun göbeği ve eşi ile ilgili uygulamalardır. Ayrıca doğum sonrası yapılan inanış ve uygulamalara bakıldığında lohusalık, alkarası veya albastı hastalığı, kırk basması, kırklama, ad verme, ilk diş çıkarma ve ilk saç kesme olarak ele alınmıştır. İnanış ve uygulamalara bakıldığında doğum öncesi uygulamalar daha çok anne ile ilgili iken, doğum sonrası uygulamaları hem anne hem de çocuk ile ilgili olarak görülmektedir. Araştırmada, Türk kültürünün dünyanın neresinde olursa olsun, birlik ve bütünlük gösterdiğini ortaya koymak ve unutulmaya yüz tutan inanış ve uygulamaların literatüre kazandırılması amaçlanmaktadır. Geçmişten

* Bu çalışma; 2011 yılında Dr. Öğretim Üyesi Bayram Polat'ın danışmanlığında Mehmet Gökhan Aslan tarafından hazırlanan ve kabul edilen Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü "Kayseri İli Pınarbaşı İlçesindeki Avşar Köylerinde Türk Halk İnanışları" adlı Yüksek Lisans Tezinin verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, E-posta: bpolat51@hotmail.com

** Bilim Uzmanı, Kayseri Melikgazi İbrahim Tennuri Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni, E-posta: mehmetgokhanaslan@hotmail.com

günümüze Türk kültürünün devamını sağlamanın yollarından bir tanesi de halk inanış ve uygulamalarının yazılı hale getirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, Avşarlar, Türk Halk inanışları, Geçiş Ritüelleri, Doğum.

BELIEFS AND PRACTICES REGRADING BIRTH AMONGST THE AVSHARS LIVING IN KAYSERİ AND IS SURROUNDING AREAS

ABSTRACT

In this study, beliefs and practices related to birth, one of the transition rituals in Avshars villages in Kayseri and its environs, discussed. The study area is limited to Kayseri's Pınarbaşı District's central neighborhoods and villages. Therefore, other settlements were excluded from this research. However, the views of Avshars living in the center of Kayseri were also consulted. In the study, beliefs and practices that were performed before and after birth were examined by addressing these beliefs and practices related to birth. For this reason, prenatal beliefs and practices consist of beliefs and practices regarding infertility treatment, conception, contraception, giving birth to a healthy child, craving, determination of the child's sex, birth preparation and birth. The practices performed during childbirth consist of beliefs and practices regarding the umbilical cord and placenta. In addition, in the study, postpartum beliefs and practices such as puerperality, puerperal fever, becoming forty days old, naming, first teething and first hair cutting were addressed. According to the beliefs and practices examined, prenatal practices are mostly related to the mother, while the postnatal practices are mostly related to both the mother and the child. In the study, it is aimed to reveal that the Turkish culture shows unity and integrity wherever in the world and to incorporate these beliefs and practices that are almost forgotten into the literature. One of the ways to ensure the continuation of Turkish culture from past to the present is to write the folk beliefs and practices down.

STRUCTURED ABSTRACT

Defined as transitional periods and accepted as important stages of human life, rituals consist of practices regarding birth, marriage and death. There are various beliefs and practices regarding these rituals in every society in accordance with their own cultural values. The main purpose of the ongoing beliefs and practices in Turkish society is to determine and bless the present situations of a person's transitional period and to protect the person from various dangers. The analysis and determination of the beliefs and practices of the transition rituals play an important role in revealing the historical and cultural ties from past to the present. The purpose of this study is to determine the ongoing beliefs and practices about the Turkish culture, specifically the ones regarding birth, one of the transition rituals, in different geographies of the Turkish world, to reveal the common, similar and different aspects of these

transition rituals, and thus to pass on these rituals to the next generations. The study area is limited to Kayseri's Pınarbaşı District's central neighborhoods and villages and to the review and examination of the birth beliefs and practices of the Avshars living in the Pınarbaşı District of Kayseri. Determining the relationship between the birth-related practices, one of the transition rituals of the Turkish folk beliefs and the Avshars living in Kayseri and its surrounding areas and putting forth the similar and different aspects of these practices applied in various parts of the Turkish world were aimed.

In the study, beliefs and practices that were performed before and after birth were examined by addressing these beliefs and practices related to birth. For this reason, prenatal beliefs and practices consist of beliefs and practices regarding infertility treatment, conception, contraception, giving birth to a healthy child, craving, determination of the child's sex, birth preparation and birth. The practices performed during childbirth consist of beliefs and practices regarding the umbilical cord and placenta. In addition, in the study, postpartum beliefs and practices such as puerperality, puerperal fever, becoming forty days old, naming, first teething and first hair cutting were addressed. According to the beliefs and practices examined, prenatal practices are mostly related to the mother, while the postnatal practices are mostly related to both the mother and the child. In the study, it is aimed to reveal that the Turkish culture shows unity and integrity wherever in the world and to incorporate these beliefs and practices that are almost forgotten into the literature. One of the ways to ensure the continuation of Turkish culture from past to the present is to write the folk beliefs and practices down.

In addition to the literature review, a field study was also conducted. Each individual event was observed during the field study. In particular, observation method and internal observation were used. In addition, question-answer method was used and face-to-face interviews were conducted with the resource people. These people were asked questions, and the answers were recorded by electronic means as well as notes were taken. This data was then analyzed. In addition, by using the internal observation method as much as possible, the objectivity was ensured, and the information obtained by the descriptive method was described as is.

In the study, birth, and beliefs and practices related to birth in Avshar villages of Kayseri and its surrounding areas were discussed. Beliefs followed and practices done during the birth, and before and after the birth were addressed. It is noteworthy that while the prenatal beliefs and practices are mostly related to the mother and father, postnatal beliefs and practices are more related to the baby and mother.

Beliefs and practices related to birth in the Avshar villages in Kayseri and its surrounding areas appear as the products of Turkish culture which is still trying to be kept alive. Therefore, even though these beliefs and practices seem to show some minor differences from the ones in Turkish culture, they also show similarities with the Turkish culture. Some differences seem to be the result of different pronunciation of the words. In addition, the cult of "Umay" did not change content wise after its Islamization but turned into an Islamic version with the name "Fatima, Fadime Ana and Fadimana".

When the beliefs and practices regarding birth in Avshar villages in Kayseri and its surrounding areas are examined, it was seen that these beliefs and practices showed similarities with other beliefs and practices in other parts of Anatolia and in other regions where other Turkic communities live. The differences are mostly in terms of practices, which are phenomena resulting from the religion of Islam. These phenomena are mostly limited to practices such as reading prayers and Quran verses, and reading the adhan into the ear of the baby. These practices have entered traditional Turkish folk beliefs and practices later. These practices have been implemented over time with the effect of the Turks' entering into a new religion after accepting Islam. That is to say, Islamic motifs were added to the Turkish culture and thus were added to folk beliefs and practices afterwards, and became a part of the Turkish culture. In fact, these beliefs and practices are fundamentally based on the Traditional Turkish Religion, Tengrism. The existing practices show us this. The Turkish people fused pre-Islamic traditions with the traditions they gained later in the Islamic period. Indeed, the word culture contains beliefs and practices coming from the past. For this reason, Turkish culture should be perceived in its entirety. This culture should be maintained and continued because in places where there is no acculturation, traditions tend to disappear and be forgotten. Therefore, in order to maintain this culture and save it from extinction more academic studies should be added into the literature.

Keywords: Kayseri, The Avshars, Turkish Folk Beliefs, Transition Rituals, Birth.

Giriş

Doğum, evlilik ve ölüm bir insanın yaşamında önemli olan önemli olan inanış ve uygulamaları bünyesinde barındırmaktadır. Doğum, evlilik ve ölümle ilgili ritüeller geçiş ritüelleri olarak tanımlanmaktadır. Geçiş ritüelleri her toplumun kendine has kültürel değerlerine uygun birçok inanış ve uygulamaları içermektedir ve bu ritüeller kişinin toplumdaki yeni konumunu belirleyerek kutsamakta ve kişiyi çeşitli tehlikelerden korumayı amaçlamaktadır (Örnek,1977:131). Bu sebeple bir milletin tarihi geçmişi ve bu günü arasındaki kültürel bağların meydana çıkarılmasında önemli bir rol üstlenenen geçiş ritüellerinin ortaya çıkarılması ve irdelenmesi bir zorunluluk arz etmektedir.

Çalışmanın konusunu, Kayseri İli Pınarbaşı İlçesi merkez mahalleleri ve köyleri ile sınırlı olup, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinde yaşayan Avşarların doğumla ilgili inanış ve uygulamaların derlenmesi ve incelenmesi oluşturmaktadır.

Bu araştırmada amaç, Türk dünyasının farklı coğrafyalarında yaşatılmaya devam eden Türk kültürü ve özellikle de geçiş ritüellerinden doğumla ilgili inanış ve uygulamaların tespit edilerek gün yüzüne çıkartılması ortak, benzer ve farklı yönlerini belirleyerek yeni kuşaklara ulaştırılmasını sağlamaktır.

Araştırmada Türk halk inançlarının bir parçası olan geçiş ritüellerinden doğum ile ilgili pratiklerin Kayseri ve çevresi Avşarlarıyla ilgili bağı belirlenerek, bu inanış ve pratiklerin bütün Türk coğrafyalarındaki uygulamaların birbirleriyle olan ilişkilerinin benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymak olarak hedeflenmiştir.

Bu çalışma literatür araştırması yapılmış ve ayrıca alan araştırması da yapılmıştır. Alan araştırması yapılırken özellikle uygulamalar bizzat gözlemlenmiştir. İç gözlem yöntemi, soru-cevap yöntemi kullanılmış ve kaynak kişilerle yüz yüze görüşme yapılmıştır. Kaynak kişilere sorular

yöneltilmiş, verilen cevaplar hem elektronik araçlarla kaydedilmiş hem de not tutulmuş ve daha sonra da veriler değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu esnada iç gözlem metodu kullanılarak mümkün olduğunca, objektif davranılmış ve deskriptif (nitelendirici) metod ile elde edilen bilgiler olduğu gibi tasvir edilmiştir.

Doğum

İnsan yaşamının çeşitli geçiş ritüelleri bulunmaktadır. Bu geçiş ritüellerinin ilki doğumdur. Doğum dünyadaki pek çok toplumda olduğu gibi, bizim toplumumuzda da önem arz etmektedir. Doğumla dünyaya gelen çocuğa da Türk toplumunda büyük değer verilir. İnsan için hem kadın hemde erkek olsun evlenip çoluk çocuğa karışması çok önemlidir. Çocuğun dünyaya gelmesiyle evlilik aileye dönüşür (Selçuk, 2018: 75) ve aile kurumu güçlenir (Tezcan, 2000: 13). Türk toplumunda aile, toplumun en küçük ve en sağlam birimini oluşturmaktadır. Ailenin sürekliliğinde ise doğum yani çocuk sahibi olma önemli bir rol üstlenmektedir (Erdem, 2000; 218; Polat, 2005: 61). Kadının saygınlığını artıran doğum aynı zamanda aile bireylerini mutluluğa ve huzura kavuşturur. Annelik duygusunu tadan kadın, eşinin gözüne girerek, ailedeki yerini sağlamlaştırmış ve soyun da devamını sağlamıştır. Çünkü ailenin varlığı kadının varlığına bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında kadın ve aile birbirleriyle doğru orantılı olarak düşünülmelidir. (Ozankaya, 1996: 397; Aslan, 2011: 31).

İnsan hayatında etkili geçiş dönemlerinden ilki olan doğum, çocuğun sağlıklı olması ile de doğru orantılı olarak daima sevinçli bir hadise olarak görülmüştür. Doğum, hem anne ve babayı, hemde aile yakınlarını sevindirdiği gibi, aynı zamanda soyun devamının sağlanmasında da etkilidir. Doğum ailenin gücünün ve dayanışmanın artması demektir. Özellikle geleneksel toplumlarda insanlar, kan bağının aynı olduğu kişilerin çokluğu oranında kendilerini daha dirayetli olarak düşünmektedirler. Türk toplumunda özelliklede erkek çocuk sahibi olma soyun devamı ve ocağın tüttürülmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. (Örnek, 1977:131-132; Erdem, 2000; 218; Eroğlu, 2006: 99; Selçuk, 2018: 75).

Her toplumda kadının bir yeri ve konumu vardır. Ancak geleneksel toplumlarda, doğumla birlikte kadına duyulan saygı artmakta, kadının aile içerisinde ve özellikle toplumdaki yeri de güçlenmektedir. Kadının doğum yapması ile aile evlat sahibi olmakla kalmaz, aynı zamanda ailenin geleceği yani bir nesil de olsa soyun devamı garanti altına alınmış olmakta ve çiftler psikolojik olarak rahatlayarak toplum içerisinde itibarlı hale gelmektedir. Doğum yada çocuk sahibi olma olayı; hem kadının kısırlık sebebi ile toplum tarafından uygulanan psikolojik baskılardan ve aile içerisinde hor görülmeden kurtulmasına sebep olur (Selçuk, 2017: 127), hemde erkeğin çevreden gelen küçümseme ve erkek yerine konulmama duygusundan kurtulduğu için, kadın ve erkeğin toplum baskısından ve bu baskı sebebiyle ortaya çıkan dedikodulardan kaynaklanan üzüntülerden kurtulmasına sebep olmaktadır (Çalışkan, 1992: 32; Aslan, 2011: 31).

Kayseri ve çevresindeki Avşar köylerinde doğumla ilgili inanış ve uygulamalar günümüzde de devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Yeni kuşaklar bir taraftan örf ve adetlere, gelenek ve göreneklere uymaya çalışırken diğer taraftan da tıbbi yöntemlere de başvurumaktadırlar. Doğumla ilgili inanış ve uygulamalar üç aşamada gelişmektedir. Bunlar aşamalar doğum öncesi, doğum esnası ve doğumdan sonraki inanış ve uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Artun, 1998: 85, Eroğlu; 2006: 99).

Doğum Öncesi

Evli olan veya yeni evlenen çiftler yakın çevreleri tarafından çoluk-çocuğa karışmaları için açık veya gizli çok çeşitli teşvik ve yönlendirmelerde bulunmaktadır (Güvenç, 1999: 243). Aileler için çocuk sahibi olma kararını vermeleri yaşamlarının biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile böylece çoluk-çocuğa karışarak çocuk sahibi yani anne ve baba olmanın mutluluğunu yaşayacaklarını düşünmektedirler. Ailenin çocuk sahibi olma arzusu ve iradesi ile başlayan ve

doğuma kadar daha çok kadını etkileyen inanış ve uygulamalar Türk toplumunda oldukça etkili olmakta ve önemli bir yer tutmaktadır (İnan, 1995: 167; Aslan, 2011: 32).

Kayseri ve çevresindeki Avşar köylerinde ailede eşin veya gelinin hamile olduğu öğrenildiği zaman aile ve diğer yakınları sevinç ve mutluluklarını belirterek, hamile olan kadına karşı çok dikkatli davranırlar. Eğer bu ilk gebelik ise kadının (gelin) aile içerisindeki değeri artar, hemen hemen her dediği yapılır ve ona bir anne adayı olarak bakılır. Bu sebeple hamile kadına evde özellikle ağır işler yaptırılmaz. Evde çıkabilecek tartışmalara ve kavgalara izin verilmez ve eşler arasında kavga ve tartışma çıkarsa da hamile kadına her zaman haklı gözüyle bakılır ve hamile kadın kocasına karşı diğer akraba ve aile fertleri tarafından korunmaya alınarak ezdirilmez (K.K.1; Polat, 2005: 62; Aslan, 2011: 32-33).

Kayseri ve çevresindeki Avşar köylerinde hamilelik öncesinde yapılan çok sayıda inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu inanış ve uygulamalar daha çok çiftlerin evliliği üzerinden epey zaman geçmiş kadınlara yapılan ve gebe kalamayan kadınlar için yapılan kısırlığı gidermek veya kadının gebe kalmasını sağlayan inanış ve uygulamalardan oluşmaktadır.

Kısırlığı Giderme-Gebe Kalma

Evlilikten itibaren uzun bir zaman geçmiş ve hala çocuğu olmayan ve hamile olamayan bayan “kısır” olarak nitelendirilmektedir. Kısırlık, insan neslinin üremesinin ve çoğalmasının önünde önemli bir engel olarak görülmektedir. Bu sebeple bayanlar üzerinde toplumsal bir korku ve baskının ortaya çıktığını bilinmektedir. Kadın bu toplumsal bakıdan ve korkudan kendisini kurtarabilmek ve hamile kalabilmek için çeşitli yol ve yöntemlere başvurabilmektedir. Kadının saygınlık kazanması ve toplumsal baskıdan kurtulabilmesi için mutlaka bir bebek sahibi olması kanaati yaygınlık arz etmektedir. Türk toplumunda bebek sahibi olamayan bir kadın “kısır” olarak nitelendirilmekte (Acıpayamlı, 1974: 13) ve genelde kısır kadınlar farklı gözle bakılmaktadır. Bu bakış açısı pek de hoş olmayan bir bakış açısıdır. Bu sebeple bayanın hamile (döl tutmayan) kalamamasının kusuru ilk aşamada kendisinde aranmaktadır (Selçuk, 2017:127; Selçuk, 2018: 76-77).

Günümüzde tıbbın gelişmesiyle birlikte bu bakış açısı bir nebze de olsa değişmiş görünmektedir. Bu baskıdan kurtulmak için kadın gebe kalmak için çeşitli uygulamalara başvurur. Bu uygulamalar geçmişten gelen halk inanışları doğrultusunda olmaktadır. Bu uygulamalara bakıldığında dinsel ve büyüsel uygulamalar, halk hekimliği alanına giren inanış ve uygulamaları ve tıbbi yöntemler olarak üçe ayrılmaktadır (Örnek, 1977: 132-133; Başçetinçelik, 1998: 27; Eroğlu, 2006: 99-100; Aslan, 2011: 34).

Türk kültür tarihine bakıldığında geçmişten günümüze hamilelik, hamile kalmak ve kısırlığı gidermek için çok çeşitli inanışların ve uygulamaların bulunduğu görülmektedir. Bu uygulamaların kökeni geçmiş dönemlerdeki doğumla ilgili Türk halk inanışlarına ve uygulamalarına dayanmaktadır. Eski Türklerde kısır kadınlar hamile kalmak ve çocuk doğurabilmek için Ayısı'ta veya Tanrıya dua ettikleri bilinmektedir (İnan, 1995: 37,167). Manas Destanı'nda Yakup Han, eşinin kısır olduğundan şikâyetçi olmuş ve ona “ seninle evleneli on dört yıl oldu. Sen belini sağlam bağlamadın, bir çocuk doğurmadın, mezarlı yerleri ziyaret etmedin, elmalı yerlerde yuvarlanmadın, kutlu pınarlar yanında gece kalıp çocuk istemedin. Çocuksuz kadın dul kadın, kısır kadın, odun olmaktan başka bir faydası olamayan meyvesiz ağaçtır” ifadesini kullanmıştır. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi kısırlığı gidermek ve çocuk sahibi olmak için nelerin yapılması gerektiğinin ipuçları bize verilmektedir (Selçuk, 2017:127-131). Ayrıca Kırgız-Kazaklarda çocuğu olamayan bayanların bozkırda yalnız başına yeşeren tek bir ağaç veya kutsal bir pınar yanında kurban kesip geceledikleri; Yakutlarda ise kısır bayanların kutsal bir ağacın yanında ağlayarak ve sızlayarak dua ettikleri belirtilmektedir (İnan, 1985: 14-15; İnan, 1995: 167-168; Erdem, 2000: 218-219; Aslan, 2011: 34).

Kayseri ve çevresindeki Avşar köylerinde kısırlığı giderme ve hamile kalmak için çeşitli inanış ve uygulamalara müracaat edilmektedir. Bu inanış ve uygulamalar şu şekilde sıralanabilir: 1. Çocuğu olamayan kadın, toplum tarafından muska yazdığı bilinen bir hocaya muska yazdırılır. 2- Kısır kadına, çok çocuğu olan bir kadının elbisesini veya kocasının ceketi giydirilir. 3- Çocuğu olmayan kadının karnına ve kasıklarına ısıtılmış sıcak toprak sarılır. 4- Çocuğu olmayan kadının göbeği ve kasığı çektirilir. 5- Gebe kalamayan kadın doktora götürülerek, kadına ilaç tedavisi ve tıbbi yöntemler uygulanmaktadır (Artun, 1998: 86-87; Selçuk, 2004:143-146; Aslan, 2011: 34-35; K.K.3).

Çocuğu olmayan çiftlere uygulanan yöntemlerin yanı sıra çok sayıda çocuğu olan, hamile kalmak istemeyen ve hamileliğini sonlandırmak isteyen kadınların başvurdukları çeşitli inanış ve uygulamalarda bulunmaktadır. Buna gebelikten korunma uygulamaları denilmektedir.

Gebelikten Korunma

Çeşitli sebeplerden dolayı çocuk sahibi olmak istemeyen çiftler ve kadınlar geleneksel bazı yöntemlerin yanı sıra çeşitli tıbbi yöntemlere de başvurmaktadır (Yılmaz, 2005: 36; Aslan, 2011: 35). Kayseri ve çevresi Avşar köylerinde yaptığımız gözlemlerde gebelikten korunmak ve gebeliğin sonlandırılması ile ilgili yapılan uygulamalar şunlardır: 1- Erkeğin dışarı boşalması. 2- Kadının rahmine limon sıkması. 3- Hamileliği önlemek için çeşitli tıbbi ve bilimsel araçların kullanılması. 4- Ebe olarak bilinen yaşlı kadına gidilmesi ve gebeliğin sonlandırılması. 5- Lahana ve kına kaynatılarak kadın tarafından içilmesi. 6-Hamile olduğunu bilen kadının ağır yük kaldırması veya taşınması. 7-Hamile kadının yüksekçe yerlerden sık sık atlatılması veya atlması. 8- hamile kadının aniden korkutulması (Aslan, 2011: 36; K.K.4) gibi uygulamalar yapılmaktadır.

Bebeğin sağlıklı bir biçimde doğabilmesi ve yaşayabilmesi için de yapılması gereken çeşitli inanış ve uygulamalar bulunmaktadır.

Bebeğin Sağlıklı Dünyaya Gelmesi ve Yaşayabilmesi ile ilgili yapılan inanışlar ve uygulamalar

Her çift bebeklerinin sağlıklı bir biçimde dünyaya gelmesi ve yaşayabilmesini ister. Bu sebeple hala devam ettirile gelen çok sayıda inanışlar ve uygulamalar bulunmaktadır. Eski Türk topluluklarında çocuğun sağlıklı bir şekilde doğması ve yaşayabilmesi ile ilgili olarak birçok uygulamaya rastlanmaktadır. Özellikle çocuğa verilecek ad ve kötü ruhları çocuktan uzaklaştırmak amacı ya da çocuğun yaşayabilmesi için inanışlar ve uygulamalar bulunmaktadır.

Başkurtlar Müslüman oldukları halde, ölüm meleğini (Azrail) aldatmağa çalıştıkları bilinmektedir. Buna göre yeni doğan çocuğu doğum yaptıran kadın (ebe) eline alarak doğum yaptırdıkları mekânın dışına çıkarmakta ve yakında bulunan bazı evleri dolaştırmaktadır. Daha sonra kundaktaki bebek çiftin evine ebe tarafından geri getirilerek evinin penceresinden: “başka diyarlardan bir bebek getirdim. Satın alan var mı?” diye seslenmektedir. Sonra çocuğun babası ile pazarlık yapılmakta bebek için kendi ağırlığında metal cinsinden bir madde (demir) verilerek temsili olarak satın alınmaktadır. Böylece yeni doğan bebeğe Demir, Temir veya Satıpdı, Satılmış vb. gibi isimler verilmektedir. Ayrıca yeni doğan çocuğun ölmemesi için Yaşar, Dursun, Ölmez, Durdu, Taştan, Kurç (Çelik) vb. isimler verilmektedir. Bazı durumlarda kötü olarak düşünülen isimler de verilebilmektedir. Kötü anlamlara gelen isimlerin verilmesinin nedeni olarak da kötü ismi olan çocuklardan Azrail’in nefret ettiği düşünülmekte ve ölüm meleğinin çocuğa yaklaşmadığına inanılmaktadır. Kırgızlarda İtalmas, Çoçkabay, Kabanbay gibi isimlerin bu sebeple verildiği düşünülebilir. Yakutlarda ise hane halkının ölmesi için fırsat kollayan ölüm meleğini kandırabilmek için çocuğun yakın çevreden birine bıraktıkları bilinmektedir.

İnan’a göre bazı Türk topluluklarında bebeği doğar doğmaz yemek ve su kazanının altına saklandığı, kazana “Ak eren” adı verilen Ongun’u koyduklarını, “Ak eren” kenarına da arpa unundan

yapılmış bir bebek bırakıldığını belirtmektedir. Kam'ın daha sonra bu bebek üzerine çeşitli ritüeller uygulayarak dua etmektedir. Kam'ın duasıyla bu hamurdan yapılan bebek "canlanır" ağlarmış; Kam hamurdan yapılan bebeğin karnını yararak, parçalamakta ve daha sonra bebek uzak bir yere götürülerek kam tarafından gömülmektedir. Ölüm meleğinin bu olayı gördüğüne ve çocuğun öldüğüne inanarak, aileyi rahat bırakacağına inanılmaktadır. Moğollar ise bebeği kazanın altında üç gün boyunca saklamakta, anne ise yapma bir bebekle meşgul olmaktadır. Sonra yapma bebeğin öldüğü aileye söylenerek, çift "Çocuğumuz öldü!" diye ağlaşırlar. Yapma bebeği önceden hazırlanmış bir çukura götürerek defnederler. Bu uygulamalar yapılarak ölüm meleği aldatılmış olduğu düşünülür ve yeni doğan çocuğu da rahat bırakacağına ve oradan uzaklaşacağına inanılır (İnan, 1995: 174-175; Aslan, 2011: 36-37).

Kayseri çevresi Avşar köyleri halk inanışlarında bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi ve yaşayabilmesi ile ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalar ise şu şekilde yapılmaktadır: Çocuk doğduktan sonra hocaya gidilerek, onu kütü ruhlardan ve nazardan korumak amacıyla muska yazdırılır ve muska çocuğun boynuna asılır, bu muska çocuktan belli bir yaşa gelinceye kadar hiç çıkarılmamaktadır. Eğer çocuk ölmez ve yaşamaya devam ederse, yedi yaşına gelinceye kadar saç kesilmemektedir. Genelde daha önceki doğumlarda çocukları yaşamayan aileler yeni doğan çocuğa Dursun, Yaşar gibi isimler vererek ölümlerinin engellendiğine inanmaktadırlar (Aslan, 2011: 37; K.K.5.). Ayrıca erkek çocuğun yaşaması için saçının uzatıldığı ve belirli bir yaşa gelinceye kadar saçının kesilmediği belirtilmektedir. Bu uygulama daha çok erkek çocuğun kız çocuğuna benzetilme uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli Türk topluluklarında "erkek çocuğa etek giydirme" uygulaması ile benzerlik arz etmektedir (Arık, 2005:140; Kalafat, 2002:7; Eroğlu, 2006:119).

Son zamanlarda bebeğin çocuğun sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi ve ölmemesi için yerleşim yerlerine en yakın sağlık kuruluşlarına kontrol ve tedavi amacıyla müracaatlarda artış görülmektedir. Fakat bu müracaatların sayısının çok da fazla olmadığı belirtilmektedir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bu konu ile ilgili inanış ve uygulamaların devam ettirildiği anlaşılmaktadır. (Aslan, 2011: 37).

Aşerme

Hamileliğin belirli aylarından sonra kadının vücudunda ve davranışlarında gözle görülür bir değişim meydana gelmektedir. Bu değişimler hamile kadında yiyecek ve içecekler ile ilgili olarak da kendini göstermektedir. Halk arasında bu olaya "aşerme" denilmektedir. Aşerme aslında "aş yeme" şeklinde olup, bazı yiyecek ve içeceklerden tiksime anlamına gelmektedir. Diğer Türk topluluklarında da görülen "aşerme" kavramı (Eroğlu, 2006:106-108), gebe kadının yiyecek ve içecekleri beğenmeme, tiksime ve kötüleme manasında aş yeme olarak kullanılmaktadır. Aş yeme zamanla toplumda mana değiştirmiş ve gebe bayanın bazı gıda maddelerini abartılı bir şekilde arzulaması, bu yiyecekleri ve içecekleri tatmaktan kendini alamaması manası dönüşmüştür. Aşerme döneminde kadına her arzuladığı yiyeceklerin ve içeceklerin tatırılmasına gayret edilmekte ve özen gösterilmektedir. Bazen gebe kadının aşerme döneminde olmadık zamanda olmadık yiyecek ve içecekleri arzuladığı görülmektedir. Eğer hamile kadının bu istekleri yerine getirilmezse hem kadında, hem de çocukta veya yalnızca birisinde bedensel veya ruhsal istenmeyen çeşitli rahatsızlıkların ortaya çıkacağına inanılmaktadır (Boratav, 1984:184).

Hamile bayan aşermeye başladıktan sonra özellikle acı, ekşi ve baharatlı yiyecekleri yemekten kaçınmakta veya bunun tam tersini arzulayabilmektedir hatta gebe kadının yakın çevresi tarafından bazı yiyecekler ve içecekler kendisine yasaklanabilmektedir. Bu davranışların sebebi toplumda yaygın olan ve insan davranışlarında karşılık bulan "ye ekşiyi doğur Ayşe'yi" ifadesi gebe kadının kız çocuğu doğuracağı inancı etkili olmaktadır. Bunun aksine şekerli yiyecekler ve içecekler ise erkek çocuğunun işareti olarak yorumlanmakta ve bu düşünce "ye tatlıyı doğur atlıyı" sözü ile

ifade edilmektedir. Aşerme kavramı çeşitli Türk topluluklarında ve coğrafyalarında özellikle de Anadolu'nun çeşitli yerlerinde farklı ifadelerde karşılık bulmaktadır. Buna göre aşerme; Aşeriyor, aş yeriyor, aşeren, aş veren, aş yeren, aş çalışıyor, yerikliyor, yerüklü, yergin, yerikleme, başı kel, başı döngün, başıbozuk, başı bulanık, göğnü kötü ve Kırgızlarda talgak gibi kelimelerle ifade edilmektedir (Örnek,1977:134; Polat, 2005: 77-78; Aslan, 2011: 38).

Kayseri ve çevresi Avşar köyleri halk inanışlarında aşerme ile ilgili yapılan uygulamalar mutlaka yapılması gerekmektedir. Çünkü eğer hamile kadının istekleri karşılanmazsa doğacak çocuğun veya anne adayının çeşitli fizyolojik ve psikolojik eksiklik ve rahatsızlıklarla karşılaşabileceklerine inanılmaktadır. Bu sebeple Aşeren kadının canının çektiği yiyecekler ve içecekler mutlaka ona yedirilmekte ve içirilmektedir. Aksi halde aşeren kadının istekleri karşılanmazsa çocuğun vücudunda kadının istediği yiyeceğin lekesi olmakta ve her hangi bir organının eksik olacağına inanılmaktadır (K.K.6). Ayrıca aşeren kadın istediğini yiyemez ve içemezse doğacak çocuğun zayıf veya şaşı olacağına inanılmaktadır (Aslan, 2011: 38; K.K.7) . Hamilelik sürecinde “göydeli, karnı burnunda ve iki canlı” olarak nitelendirilen kadın için yapılan uygulamalara bakıldığında, çocuğun ve annenin zarar görmemesi için, kadının korkabileceği bazı hayvanlara (yılan, fare vb.), çirkin ve kötü huylu kişilere bakmasına müsaade edilmemektedir (Aslan, 2011: 33).

Çocuğun Cinsiyeti

Doğacak çocuğun cinsiyeti ile ilgili olarak özellikle yapılan çeşitli inanışlar ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu inanış ve uygulamalar geçmişten günümüze bazı değişikliklere uğrasa da halen devam etmektedir. Kadının hamileliğinden itibaren çiftler ve yakınları tarafından doğacak çocuğun cinsiyetinin ne olacağı merak edilen bir şeydir. Eskiden deneme yanılma yöntemi kullanılmasına rağmen, günümüzde tıbbi teknolojinin kullanılması ile belirli bir zamandan sonra kolayca bilinebilmektedir.

Hamilelik sürecinde doğacak çocuğun cinsiyetinin ne olacağı çiftler ve yakınları tarafından merak konusudur ve bilinmek istenmektedir. Çünkü hiç çocuğu olmayan bir çift ile erkek ve kız çocuğu olan çiftin beklentisi ve merakı aynı derecede olamamaktadır. Ancak Türk toplumunun geleneksel yapısı dikkate alındığında çoğu aileler için erkek çocuğun önemi ve yeri biraz farklılık arz etmektedir. Bu yüzden yeni dünyaya gelecek bebeğin cinsiyetinin erkek olması amacıyla çeşitli pratikler uygulanmaktadır.

Gebeliğin ilerleyen dönemlerinde bebeğin kız veya erkek olup olamayacağı üzerine mi olacağı üzerine hamile bayanın bedeninde meydana gelen fiziki değişiklikler gözlenerek uygulamalar yapılmakta ve çocuğun cinsiyeti hakkında bazı tahminler yapılmaktadır. (Artun,1998: 87; Başçetinçelik, 1998: 40). Yapılan bu tahminlerde gebe kadının gördüğü rüyalar da büyük önem arz etmektedir (Erdem, 2000; 219).

Kayseri ve çevresi Avşar köylerinde yaşayan insanlar, doğacak çocuğun kız mı erkek mi olacağı konusunda yapılan uygulamaların pekte doğru olmadığına inansalar da yine de merak ettikleri bir konu olduğundan, kız mı erkek mi doğacağı yönündeki meraklarını gidermeye çalıştıklarını belirtmektedirler. Çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi meselesi kadınlar arasında gizlilik içerisinde yürütülmektedir. Bu işi kadınlar arasında yaşlı kadınlar organize ettiği ifade edilmekte ve özellikle köylerde cinsiyet öğrenme işi ile ilgili olarak bilgili olduğu düşünülen kadınlardan görüş alınmaktadır (Polat, 2005: 79). Doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi için yapılan şu uygulamalar özellikle dikkat çekmektedir: Buna göre suda kaynatılarak pişmiş yumurta ortadan ikiye ayrılma, eğer sarısı çukur olursa kız, dolgun olursa erkek doğacağına inanılmaktadır. Hamile kadının karnı çok büyük olursa erkek, normal büyüklükte olursa kız olacağına (K.K.8), hamile kadın çirkinleşir, yüzleri çillenirse erkek, şişmanlayıp güzelleşir ve yüzü düzgün olursa kız doğuracağı belirtilmektedir. Hamile kadın doğumuna yakın bir zamanda, çocuk sık sık kıpırdar ve hareketli

olduğu anne tarafından hissedilirse erkek, az hareket ederse kız doğacağına inanılmaktadır (K.K.9). Hamile kadın gününden erken doğum yaparsa kız, normal gününden ve geç doğum yaparsa erkek olacağı tecrübelerle ifade edilmektedir. Kadın hamilelik döneminde ekşi yiyeceklere düşkün olursa kız, acı yiyeceklere düşkün olursa erkek doğuracağı tahmin edilmektedir. Ayrıca hamilelik sırasında annenin kalçaları genişlediyse kız, karnı sivri bir görünüm almışsa erkek olacağına çocuk doğuracağına inanılmaktadır (Aslan, 2011: 40; K.K.10).

Hamilelik sürecinde kadına yakın akraba ve ailesi tarafından şefkatli bir şekilde yaklaşmakta ve doğumla ilgili olarak yapılan çeşitli hazırlıklara yardımcı olunmaktadır. Bu hazırlıklar daha çok hamile kadın ve bebek etrafında gelişmektedir. Doğum anında oluşabilecek tersliklere ve istenmeyen durumlara karşı çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalar doğumu hızlandıracak ve kolaylaştıracak uygulamalardan ibarettir. Çocuğun ve annenin doğum sırasında zarar görmemesi içinde çeşitli uygulamalar bulunmaktadır (Aslan, 2011: 40; Örnek,1977:140).

Doğum Hazırlığı ve Doğum

Doğum zamanı yaklaştığında hamile kadın ve çocuğun doğum ve doğum sorası dahil bütün ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlık yapılmakta ve devamında beşik, kundak ve bez gibi doğumda ihtiyaç duyulan çeşitli malzemeler temin edilmektedir. Doğum sancılarının başlaması ile köyün resmi ebesi veya doğum konusunda tecrübeli olduğu düşünülen ebeye haber verilerek onun gelmesi sağlanır. Doğum yaptıracak ebenin özellikle abdestli olmasına dikkat edilir. Doğumda yardımcı olacak kadınların ise iyi huylu olmasına ve adetli olmamasına dikkat edilmektedir (Aslan, 2011: 33). Çünkü abdestsiz ve adet halindeki bir kadının doğumda bulunmasının uğursuzluk getireceğine inanılmakta ve ebenin mizacını alacağı düşünülmektedir (Aslan, 2011: 33;K.K.2).

Doğum Sırası

Hamilelik sürecinin sonunda doğum olayı gerçekleşir. Doğum esnasında ve doğum yapılan yerde doğuma katılanlar tarafından çok çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalar başında doğumu kolaylaştırmak, yeni doğacak bebeğin ve annenin biyolojik ve psikolojik hastalıklardan ve tehlikelerden korumak ve hem annenin hem de bebeğin kutsanması amaçlanmaktadır. Özellikle Kayseri ve çevresinde doğum yapacak kadına doğumun kolay olması için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Zemzem, kırk bir Yasin okunmuş su ve kocasının ayakkabısından veya abdest aldığı su veya Meryem Ana Eli (Fadime Ana Eli) denilen kurutulmuş ot kaynatılarak, suyu doğum yapan kadına içirilir (Eroğlu, 2006:108-109).

Kayseri ve çevresi Avşar köyleri halk inanışlarında doğum esnasında yapılan başlıca uygulamalar şu şekilde özetlenebilir. Öncelikle anne ve bebek için ihtiyaç duyulabilecek kılık-kıyafet vb. şeyler doğum çantası içerisine konulmakta lohusa yatağı aile yakınları tarafından hazır edilmektedir. Doğum odasına erkekler, çocuğu olmayan ve çocuğu ölmüş kadınların girmesine izin verilmemektedir (K.K.11). Son yıllarda ani doğumlar dikkate alınmazsa, doğumların genellikle hastane ortamlarında doktor ve ebe gözetiminde yapıldığı vurgulanmaktadır (Aslan, 2011: 41; K.K.12).

Doğum olayı gerçekleştikten sonra “ Allah uzun ömür versin, analı- babalı büyütsün” gibi sözlerle ailesi kutlanır ve baba veya aile büyüğüne müjdeli haber verilerek bebeğin cinsiyeti bildirilerek “muştuluk” olarak adlandırılan bahşiş alınır. Bebeklerde son dönemlerde cinsiyet pek de önemli değilmiş gibi görünse de erkek çocuk soyun devamı sayıldığı için oldukça önemlidir. Bu nedenle doğan çocuk erkek ise babanın kulağı çekilmekte ve evinin kapısı taşlanmaktadır. Doğan çocuğun hemen tuzlandığı ifade edilmektedir. Eğer bebek tuzlanmaz ise büyüdüğünde teninin ve terinin pis kokacağına inanılmaktadır. Gebelik sürecinde kadında beliren çiller, doğum esnasında ortaya çıkan terle silinmekte ve böylece kadında oluşan çillerin geçeceğine inanılmaktadır. Lohusa

kadının sütünün gelmesi için bebeğin üç gün emzirilmediği ifade edilmekte ve kadının üç gün sonra yıkandığı belirtilmektedir. Ayrıca doğumdan sonra anneye, doğum yaptığı için çevredeki insanlar tarafından anlaşılmaması için kırmızı kurdele bağlanmaktadır (Aslan, 2011: 41-42; K.K.13). Kurdele bağlama ile ilgili âdetin benzeri Ermenek'teki Tahtacılar da görülmektedir. Anne doğan çocuk erkek ise allı-yeşilli yağlık bağlamakta, kız ise hiçbir şekilde kurdele bağlamamaktadır (Polat, 2006:151).

Çocuğun Göbeği ve Eşi

Doğum olayının gerçekleşmesinin akabinde bebeğin kordonu (göbek bağı) kesilmektedir. Bebeğin kordonu kesildikten sonra bebek ve anne arasındaki ilişki fiziki olarak bitmiş olur ancak duygusal devam eder. Kordonun kesilmesinden itibaren anne ve çocuk fiziki ve metafizik tehlikelere açık bir döneme girdiklerine ve hassaslaştıklarına inanılmaktadır. Bebeğin kordonu kesilir kesilmez çocuğa musallat olabilecek tüm tehlikelere karşı çeşitli tedbirler alınmaktadır. Bu tedbirlerden ilki bebeğin tuzlanması ve yıkanmasıdır (Artun,1998, 88; Teke, 2005: 77; Aslan, 2011: 42).

Avşar köylerinde bebeğin eşine “son” da denilmektedir. Plesenta ve göbek ile ilgili uygulamalar hemen hemen bütün Türk topluluklarında görülmektedir (Eroğlu, 2006:110-111; Aslan, 2011: 42). Bebeğin eş ve göbeğinin sıkı bir ilişkisinin olduğuna inanılmaktadır. Bu sebeple bebeğin eşi ve göbeğiyle ilgili birtakım uygulamalar bulunmaktadır. Bebeğin eşi bir beze konularak kimsenin kolay kolay ayak basamayacağına inanılan temiz ve bilinen bir yere gömülür. Çünkü eş ile bebek arasında kader birliği bulunmaktadır (Örnek, 1977: 142-143; Aslan, 2011: 42-43).

Birkaç gün geçtikten sonra çocuğun göbeği kuruyarak düşer. Çocuğun göbeği tıpkı eşi gibi geliştiği güzel olarak bir yere atılmamaktadır. Çünkü bebeğin geleceği ile ilgili olarak ailenin istekleri ve tahminleri bunda etkili olmaktadır. Bu sebeple çocuğun göbeğinin parçası okul, camii, hastane vb. gibi yerlerin bahçelerine gömülmektedir. Bazen de çocuğun göbeği evin içerisine, bahçeye gömülmekte ya da yastığın içine konulmaktadır. Eğer böyle yapılırsa çocuğun büyüyünce eve bağlı biri olacağına inanılmaktadır (Aslan, 2011: 43; K.K.14).

Doğum Sonrası

Türk topluluklarının hemen hemen tamamında doğumdan sonraki dönem de çok büyük önem arz etmektedir. Bu dönemde anne ve bebek üzerinde çeşitli kötü ruhların olumsuz etkisinin olacağına inanılmaktadır. Bu etkiler daha çok olumsuz ve kötü etkiler olarak düşünülmektedir. Bu olumsuz etkilerden korunabilmek için birçok tedbir alınmaktadır. Bu tedbirler anne kırkly iken al basması, anne sütünün kaçması veya tersine çok olması, anneyi ya da bebeği kırk basması, çocuğun uykusunun uzun ve rahat olması gibi konularla ilgili olarak bazı uygulamalar yapılmamaktadır. Bu uygulamalar özellikle lohusalık dönemini kapsamaktadır.

Lohusalık

Yeni doğum yapmış kadın lohusa veya loğusa olarak nitelendirilir. Kadın için doğumdan sonraki kırk günlük süreyi kapsayan döneme ise lohusalık dönemi denilmektedir. Bu kırk günlük süre içinde kadına ve çocuğa dikkatli bir şekilde yaklaşılması gerekmektedir. Bu sebeple kadının ve çocuğun beslenmesine dikkat edilmelidir. Kadının rastgele yiyecek ve içecekleri yememesi gerektiğine inanıldığından buna özellikle dikkat edilmektedir. Burada “gelene kırk gün, gidene kırk gün” mantığı uygulanmaktadır (Örnek, 1977: 142-143; Aslan, 2011: 44).

Kayseri ve çevresi Avşar köyleri Lohusalık ile ilgili uygulamalar şu şekilde ifade edilmektedir. Lohusa doğumdan sonra yıkanır ve yatağına yatırılır. Lohusanın kırkı çıkıncaya kadar başına kırmızı tülbent bağlanır. Lohusa ziyaretine lohusanın yattığı odaya kimsenin girmedeği belirtilmekte, eğer biri lohusanın odasına girerse kadının sütünün kesileceğine inanılmaktadır (K.K.15). Benzer uygulamalar Anadolu'nun çeşitli yörelerinde de görülmektedir (Selçuk, 2004:

149). Lohusalık döneminde yapılan bu uygulamalar annenin ve bebeğin fizyolojik ve psikolojik sağlığının korunması ile ilgili pratikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Aslan, 2011: 44).

Al Karası ve Albastı (Hastalığı)

Doğum yapan kadın, başarılı bir doğum yaptığı andan itibaren, hem bebeği hem de kendisi sağlıklı dahi olsa, doğumla ilgili halk inanışlarına göre tehlike altındadır. Bu tehlike Alkarısı olarak nitelendirilen kötü tabiatlı cin, şeytan ve dev olarak nitelendirilen, farklı coğrafyalarda farklı isimlerle ifade edilen metafizik bir varlıktır. Eğer gerekli tedbirler alınmaz ise Alkarısı'nın lohusa kadına ve çocuğa çeşitli zararların verileceğine inanılmaktadır (Eroğlu, 2006:112-117). Çocuğu ve anneyi kötü ruhlardan kuruyabilmek için de çeşitli yöntemlerin olduğu bilinmektedir. Bu yöntemler muska yazmak, yastık altına kama (bıçak) koyma, kırmızı bez bağlama, tabiatla bulunan varlıkların isimlerinin verilmesi vb. uygulamalar yapılmaktadır (Güngör-Argunşah, 1998:103; Arık, 2005: 94-95).

Doğum yapmış lohusa kadınların doğumun ilk günlerinden itibaren ateşli bir hastalığa maruz kalabilmektedir. Bu sebeple yeni doğum yapmış kadınlar gece yalnız yatırılmamaktadır. Aksi halde kadına “al karısı” denen yaşlı bir cinin, musallat olacağına inanılmaktadır. Böylece al basan kadının birtakım şeyler gördüğü ve sesler duyduğu söylenmektedir. Bu gibi garip olayların engellenebilmesi için muska ve yatağa bağlanan kırmızı bez lohusalık dönemi boyunca kadının yatağına bağlanmaktadır. Ayrıca kadının evin dışına çıkartılmaması gibi tedbirlerinde alınarak albastıdan korunacağı düşünülmektedir (Erşahin, 2005: 18-19; Aslan, 2011: 45).

Geçmişten günümüze Türk kültüründe Alkarası, Albastı, Albis, Almis gibi kelimelerle ifade edilen ve lohusa kadınlara musallat olacağına inanılan bu kötü ruhlarla ilgili olarak Türk topluluklarının yaşadığı coğrafyalarda benzer inanışların mevcut olduğu ve yaşatıldığı bilinmektedir. Bu sebeple tek başına kalan lohusa kadının yanına peri kızları gelmekte ve onun ciğerini almaktadır. Bu suretle lohusayı al bastığına inanılmaktadır. Eğer peri kızı lohusanın ciğerini alıp suya bırakırsa lohusa kadının öleceği ifade edilmektedir. Albastının etkisiz hale getirilmesi için ise tüfek atılmaktadır. Çünkü albastının tüfek sesinden korktuğuna inanılmaktadır. Ayrıca albastının ocaklı olduğu düşünülen kişilerden, demirden ve kırmızı renkten korktuğu belirtilmektedir. Bu nedenle lohusa kadının yatağının baş kısmına kırmızı kurdele, bu kurdeleye bir veya birden fazla altın veya gümüş takılmakta ve lohusaya kırmızı şerbet ve aynı renkte şeker götürülmektedir (İnan, 1995: 171). Uygurlar, “Albastı” yerine “Kara Basma” tabirini kullanmışlardır. Uygurlara göre yeni doğum yapmış olan kadın üç gün boyunca tek başına bırakılmamakta ve lohusa kadının bulunduğu evde gece vakitleri ışıklar yanık bırakılmaktadır (Göngör, 2008: 356; Aslan, 2011: 45).

Kayseri ve çevresi Avşar köylerinde albastı ile ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Albastının kötü amaçlı bir ruh olduğu ve tek başına kalan lohusa kadınları boğmak suretiyle öldürdüğüne inanılmaktadır. Albastı diye adlandırılan kötü ruhtan kurtulabilen lohusa bayanlar kendilerini boğmak için uğraşan bir karartı gördüklerini ve onun ellerinin arasındaki boşluktan nefes alarak kurtulduklarını ifade etmektedirler. Bebeği bu kötü ruhtan korumak için kırmızı, sarı, siyah yağlık (yazma) örtülmektedir. Albastıdan korunabilmek için bebek ve annenin yastığının altına veya başucuna al basmaması için Kur'anı Kerim, kibrit, süpürge, çakı, iğne, sarımsak, makas, tarak, çöreotu ve ekmek kırıntısı gibi kutsal olduğu düşünülen nesneler konulmaktadır. Bu nesneler vasıtası ile albastıdan gelebilecek kötülüklerden korunulacağına inanılmaktadır. (Aslan, 2011: 45-46; K.K.16).

Kırk Basması

Kırk basma hastalığı, Lohusa kadın ve bebeğin veya her ikisinin kırk gün zarfında yeme ve içmeden kesilme, halsizlik gibi belirtilerin ortaya çıktığı bir rahatsızlık türüdür. Bu hastalık eğer tedavi edilmezse ölümle sonuçlanabilmektedir. Kırk basması ile karşılaşılması veya bu hastalıkla

ilgili bir belirti hissedildiğinde çeşitli uygulamalar yapıldığı bilinmektedir. Buna göre anne ve çocuğun kırk gün boyunca dışarı çıkartılmamasına, ev ziyaretinin kabul edilmemesine yada anne ve çocuğun ziyaretçilere gösterilmemesine, kırkı çıkmamış kadın ve çocukla yüz yüze getirilmemesine, kedi- köpek vb. hayvanlarla karşılaştırılmaması, kürklü kıyafet giyenlerle görüştürülmemesi, yabancılarla görüştürülmemesi ve değirmenden gelenlerle görüştürülmemesine dikkat edilmektedir (Kalafat, 1994: 16; Artun, 1998: 89-90; Başçetinçelik, 1998: 73-74). Özellikle Avşar köylerinde anne ve bebeği kırk basmaması için hane halkı dışındakilerin lohusa adasına girmeleri önlenerek baştan tedbir alınmaktadır. Bunun yanı sıra lohusa ve adetli kadınların birbirlerini ziyaretleri engellenmektedir (K.K.17). Çocuğun kırkı çıkıncaya kadar kimseye gösterilmemekte ve nazardan korumak için nazar boncuğu takılmakta, çocuğun sarılık olmaması için ise sarı yazma ve altın takılmaktadır (K.K.18; Aslan, 2011: 47).

Kırklama

Kırklama diğer Türk coğrafyalarında olduğu gibi Anadolu'da da yaygın olarak yapılan bir uygulamadır (Eroğlu, 2006:121-22). Lohusaya ve bebeğine kırk basmaması için kırk gün boyunca sıkça yapılan uygulamaya "kırklama" denilmektedir. Yapılan bu uygulamaya "kırk dökme", "kırk çıkarma" da denilmektedir. Kırklama işi doğumdan sonraki kırk günün bitiminde yapılmaktadır (Örnek, 1977:146). Bu yeni dönemin başlaması ile bebek, anne, ev ve bazı eşyalar su ile temizlenmektedir (Bolçay, 2011: 587-600; Atmaca, 2017:451-462; Aslan, 2011: 47-48).

Kayseri ve çevresi Avşar köylerinde yaygın inanışa göre anne ve bebeğe kırklama işlemin iki defa yapıldığı belirtilmektedir. İlki yapılan kırklamaya yarı kırk denilmekte ve yirminci günde yapılmaktadır. İkinci kırklamanın ise kırkıncı günde yapıldığı belirtilmektedir. Kazanda su konularak ısıtılmakta, leğen veya farklı bir kazana su konulmakta ve içine kırk tane dişi olan tarak veya kırk ayrı yerden toplanmış taş konulmakta ve çocuk bu su içerisinde yıkanmaktadır. Çocuk, sudan çıkarılmadan önce başı üzerine kırk delikli bir süzgeç konulmakta süzgecin içine bir tas su dökülmektedir. Anne de çocuk için hazırlanan su ile yıkanmaktadır. Daha sonra ise ev ve çevre temizliği yapılmaktadır. Bu uygulamaların yapılmasından sonra bebek ve anne için getirilen sınırlamalar kaldırılmaktadır (K.K.19; Kalafat, 1994: 16; Aslan, 2011: 47-48).

Ad Verme

Kişi Adları her milletin ve o milleti oluşturan bireylerinin dünya görüşü, gelenek- görenek, dini inanç ve etkileşime girdikleri topluluk ve onların kültürlerine göre şekillenir. Kişi ve yer adları da Türk tarihinde önemli bir yer teşkil etmektedir (Gülensoy, 2012: 2). Adlar bir milletin geçmişini, ve kültürel birikimini, dini inanış ve örf –adetlerini ve dünya görüşünü de kapsayan kompleks bir yapıdır (Abdurrahman, 2004: 124). Dolayısı ile adlar bir milletin hayata bakışını ortaya koyduğu gibi öbür dünya algısını da belirler. Yani Türk toplumunda bir yer ve kişiye isim verilirken felsefi, dini, kültürel, psikolojik ve sosyolojik altyapı hiçbir zaman göz ardı edilememektedir (İvgin, 2000: 145).

Türk topluluklarında yeni doğan bir çocuğa ad konması genellikle dini özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple ad verme daha çok aile büyüğü veya yörelerde hoca veya imam olarak bilinen kişiler tarafından ve dini bir tören olarak uygulanmaktadır. Çocuğa ad koyacak kişi sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet getirerek ismini üç kere tekrar etmekte ve "hayırlı, uğurlu" olmasını dileyerek hazırlanan yemekler yenilmektedir. Çocuğa ad koyan kişiye çocuğun ailesi tarafından havlu, para, şeker vb. hediyeler verilmektedir (Örnek, 1977:146). Benzer adetler Kayseri'de yaşayan Uygur ve Kazak Türklerinde de görülmektedir (Güngör, 2008: 355).

Kayseri ve çevresi Avşarlarında ad verme ile ilgili çeşitli uygulamalar görülmektedir. Doğumdan sonraki birkaç gün içerisinde Çocuğun cinsiyetine göre öncelikle aile büyüklerinin isimleri verilmektedir. Daha çok İslami olduğu düşünülen adlar verilmeye çalışılmaktadır. Hatta

çocuğa konulacak ismin “kitapta” olması gerektiği inancı yaygın düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebinin ise mahşer günü ismi kuranda olmayan kişinin Allaha ve peygambere karşı mahcup olacağına inanılmaktadır. Fakat ailenin hiç çocuğu yaşamamışsa Yaşar, Durdu, Durmuş vb. veya hep kız çocuğu olmuş ise çocuğuna da “Yeter, Döne, Döndü.” gibi isimler konulmaktadır. Bu düşünce daha çok çocuğu yaşaması ve daha sonraki çocuklarda erkek çocuğu arzulanması ile doğru orantılı olduğu söylenebilir (K.K.20; Aslan, 2011: 48).

Diş Çıkarma ve Saç Kesme

Çocuğun doğumundan sonra yapılan inanış ve uygulamalara bakıldığında saç kesme, tırnak kesme ve diş çıkarma ile ilgili uygulamaların mevcut olduğunu görülmektedir. Bu çocuğun hayatında ki ilk uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bebeğin doğumundan yaklaşık olarak altı ay geçmesinden itibaren ilk dişinin çıkması anne- baba ve yakınları tarafından sevinçle karşılanmakta ve daha sonra çıkacak dişlerinin sağlıklı olması amacıyla çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamaya diş buğdayı, diş hediği, diş bulguru gibi isimler verilmektedir (Örnek, 1977: 163). Bebeğin tırnaklarının büyümesi sonucunda tırnaklarının ilk defa kesilmesinde de bazı inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bebeğin tırnakları kesildikten sonra kesilmiş olan tırnaklar içinde altın ve para olan keseye konur ve çocuğun eli kese içine sokularak, eline bir şey alması beklenir. Eğer çocuk erkekse eline aldığı para veya altın ona sermaye, kız ise çeyizine “maya” olarak saklanmaktadır (Boratav, 1984: 155).

Kayseri ve çevresi Avşar köylerinde de bununla ilgili olarak çeşitli inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Çocuğun ilk dişi çıktığında anne- baba dışında dişi kim görürse çocuğa kıyafet cinsinden bir hediye aldığı belirtilmektedir. Ayrıca çocuğun ailesi tarafından ilk diş çıktığında diş hediği denilen bir uygulama yapılmaktadır. Çeşitli tahıllardan (buğday, nohut, fasulye vb.) ve şekerden oluşan yiyecekler tepsi ve tabaklarla aile yakınlarına ve komşulara ikram edildiği ancak daha çok bulgur kaynatılarak komşulara dağıtıldığı belirtilmektedir. Komşular ise diş hediği getirilen tabağa hediye bırakarak aileyi kutlamaktadırlar (K.K.21; Aslan, 2011: 49).

Çocuğun ilk saçı ile ilgilide çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Genelde bir yaşına kadar çocukların saçı kesilmemektedir. Eğer evde saç kesme işini bilen biri varsa çocuğun saçını ilk o kesmektedir. Aksi halde çocuğun berbere götürüldüğü ifade edilmekte ve saç kesiminin akabinde berbere para veya havlu hediye edilmektedir. Çocuğun kesilen ilk saçı Kuran veya Yasin içinde saklanmakta dede ve nine tarafından saçı kesene hediye verilmektedir (K.K.22; Aslan, 2011: 50).

Sonuç

Bu araştırmada Kayseri ve çevresi Avşar köylerinde doğum ve doğumla ilgili inanış ve uygulamalar ele alınmıştır. Doğum, doğum öncesi ve doğum sonrası yapılan inanışlar ve uygulamalardan bahsedilmiştir. Doğum öncesi yapılan inanış ve uygulamalar daha çok anne ve baba ile ilgili iken doğum sonrası yapılan inanış ve uygulamalar daha çocuk ve anne ili ilgili olan inanış ve uygulamalar olarak dikkat çekmektedir.

Kayseri ve çevresi Avşar köylerinde doğum ile ilgili inanışlar ve uygulamalar Türk kültürünün hala yaşatılmaya devam eden bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı bu inanış ve uygulamalar Türk kültüründe küçük bazı farklılıklar arz etmiş görünse bile bir benzerlik ve aynılık arz etmektedir. Bazı farklılıklar ise ya kelimelerin farklı bir biçimde telaffuz edilmesi sebebiyle ya da “Umay” kültünün İslamlaştıktan sonra içerik olarak değil de, kelime olarak “Fatıma, Fadime Ana ve Fadimana” olarak İslami bir versiyona büründüğü görülmektedir.

Kayseri ve çevresindeki Avşar köylerinde doğumla ilgili inanış ve uygulamalara bakıldığında Anadolu genelinde ve diğer Türk topluluklarının yaşadığı coğrafyalarda yapılan inanış ve uygulamalarla benzerlik gösterdiği, farklılıkların ise daha çok uygulamalar yapılır iken, İslam dininden kaynaklanan bazı fenomenlerin olduğu görülmektedir. Bu fenomenler ise daha çok kuran

ayetlerinin ve dualarının okunması, çocuğun kulağına ezan okunması vb. uygulamalardan ibaret olduğu gözlemlenmiştir. Bu da geleneksel Türk halk inanış ve uygulamalarına sonradan giren uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulamalar Türklerin İslamiyet’i kabul etmelerinden itibaren yeni dine girmiş olmalarının etkisi ile zamanla uygulana gelmiştir. Yani İslami motifler Türk kültürüne dolayısı ile de halk inanış ve uygulamalarına sonradan eklenmiştir ve Türk kültürünün bir parçası haline gelmiştir. Aslında bu inanış ve uygulamalara temelde Geleneksel Türk Dini olan “Gök Tanrı İnancına” dayanmaktadır. Zaten yapılan uygulamalar bunu bize göstermektedir. Türk milleti İslam öncesi gelenekleri ile İslami dönemdeki sonradan kazandıkları gelenekleri kaynaştırmıştır. Zaten kültür kelimesinin içeriğinde geçmişten gelen inanış ve uygulamalar bulunur. Bu sebeptendir ki Türk kültürü bir bütündür ve öyle algılanmalıdır. Bu kültür devam ettirilmelidir. Çünkü kültürleşmenin olmadığı yerde gelenekler örf adetler yok olmaya ve unutulmaya yüz tutmaktadır. Dolayısı ile bu kültürü yok olmaktan kurtarabilmenin yöntemi ise akademik araştırmaların yaygınlaştırılarak literatüre kazandırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman, V. (2004), “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, Milli Folklor, S. 61, ss. 124-133.
- Acıpayamlı, O. (1974), Türkiye’de Doğumla ilgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, Ankara.
- Arık, D. (2005), Hristiyanlaşan Türkler (Çuvaşlar), Aziz Andaç Yayınları, Ankara.
- Artun, E. (1998), “Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum, Evlenme, Ölüm, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 9-10, İstanbul, ss.85-107.
- Aslan, M. G. (2011). *Kayseri İli Pnarbaşı İlçesindeki Avşar Köylerinde Türk Halk İnanışları*, Yüksek Lisan Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Atmaca, E. (2017). “Osmanlı’nın Son Asrında Halep’te Çocukla ilgili Adet ve Merasimler -Nehrü’z-zehab fî târihi Haleb Adlı Esere Göre”-, *SOBİDER*, Mart, S.10, ss.451-462.
- Başçetinçelik, A. (1998). *Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Doğum, Evlenme, Ölüm*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bolçay, E. (2011). “Erzurum’da Doğum Öncesi, Doğum Sonrası ve Çocukluk Dönemiyle Alâkalı Gelenekler”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Mayıs, C, 19, No,2, ss. 587-600.
- Boratav, P. N. (1984). Folklor ve Edebiyat I, Adam Yayınları, İstanbul.
- Çalışkan, Z. (1992). *Sarız ve Çevresinde Yaşayan Avşarların Örf ve Adetlerinde Dini Unsurların Sosyolojik Tetkiki*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Erdem, M. (2000). Kırgız Türkleri Sosyal Antropoloji Araştırmaları, Avrasya Araştırmaları Merkezi Yayınları: 1, Ankara.
- Eroğlu, A. H. (2006). Türk Halk İnanışlarına Giriş, Aziz Andaç Yayınları, Ankara.
- Erşahin, İ. (2005). Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Gülensoy, T. (2012). “XXI. Yüzyılda Türkiye Kişi Adlarına Bir Bakış”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, C. I, S. 5, ss. 1-7.
- Güngör, H. (2008). Türk Bodun Bilimi Araştırmaları, Kum Saati Yayınları, İstanbul.
- Güngör, H. ve Argunşah, M. (1998). Gagauzlar, Ötüken Yayınları, Ankara.

- Güvenç, B. (1999). İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, Ankara.
- İnan, A. (1985). Manas Destanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 611, Ankara.
- İnan, A. (1995). Tarihte ve Bugün Şamanizm, TTK Yayınları, Ankara.
- İvgin, H. (2000). “Ad Verme Geleneği Afyonkarahisar’daki Uygulamalar”, V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri,
- Kalafat, Y. (1994). “Türk Halk İnançlarında Hususiyle Doğu Anadolu’da ve Orta Toroslar’da “Kırk” Motifi”, *Mili Folklor*, S, 22., ss.15-21.
- Kalafat, Y. (2002). Balkanlar’dan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları-I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ozankaya, Ö. (1996). Toplum Bilimi, Cem Yayınları, İstanbul.
- Örnek, S. V. (1977). Türk Halk Bilimi, İş bankası Kültür Yayınları:180, Ankara.
- Polat, B. (2006), “Ermenek Tahtacıları”, *Dini Araştırmalar*, Mayıs-Ağustos, c. 9, s. 25, ss.143-158.
- Polat, K. (2005). Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar, TDVY, Ankara.
- Selçuk, A. (2004). Tahtacılar (Mersin Tahtacıları Üzerinde Bir Araştırma), Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Selçuk, A. (2017). Anşa Bacılı Ocağı, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Selçuk, A. (2018). Giritli Göçmenler, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Teke, E. (2005). *Osmaniye’de Doğumla İlgili İnanç ve Uygulamalar*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Tezcan, M. (2000). Türk Ailesi Antropolojisi, İmge Kitabevi, Ankara.
- Yılmaz, M. A. (2005), *Aladağ Halk Kültürü Araştırması*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

KAYNAK KİŞİLER

- K.K.1:** Seyfali Aslan, 1952 Doğumlu, Fakiekciliği (Kalaycı) Mahallesi, Kayseri’de yaşıyor, Emekli Öğretmen.
- K.K.2:** Pembe Aslan, 1950 Doğumlu, Yeregeçen Mahallesi, Kayseri’de yaşıyor, Emekli Öğretmen.
- K.K.3:** Döndü Mucuk, 1959 doğumlu, Pazarören Mahallesi, emekli ebe.
- K.K.4:** Ayşe Aslan, 1940 doğumlu, Fakiekciliği (Kalaycı) Mahallesi, ev hanımı.
- K.K.5:** Saniye Atasever, 1955 doğumlu, Kılıçkışla Mahallesi, ev hanımı.
- K.K.6:** Sevim Torun, 1945 doğumlu, Pazarören Mahallesi, ev hanımı.
- K.K.7:** Eşe Mucuk (Koca Eşe), 1950 doğumlu, Pazarören Mahallesi, ev hanımı
- K.K.8:** Saniye Tokgöz, 1945 doğumlu, Yeregeçen Mahallesi, ev hanımı.
- K.K.9:** Ayten Altıparmak, 1970 doğumlu, Altıparmak Mahallesi, ev hanımı.
- K.K.10:** Melek Ülger, 1960 doğumlu, Bahçecik köyünde yaşıyor, ev hanımı.

- K.K.11:** Şasiye Aslan, 1960 doğumlu, Fakiekciliği (Kalaycı) Mahallesi, Kayseri’de yaşıyor, ev hanımı.
- K.K.12:** Aliye Erdoğan, 1940 doğumlu, Pazarören Mahallesi, emekli ebe.
- K.K.13:** Halil Çelebi, 1952 doğumlu, Pınarbaşı, Kayseri’de yaşıyor, emekli öğretmen
- K.K.14:** Yaşar Duran, 1945 doğumlu, Oğuzlar (Sıradan) Mahallesi, emekli.
- K.K.15:** Hatice Aslan 1945 doğumlu, Fakiekciliği Mahallesi, Kayseri’de yaşıyor, ev hanımı.
- K.K.16:** Saim Deligöz, 1952 doğumlu, Gültepe (Keltepe) Mahallesi, Kayseri’de yaşıyor, emekli öğretmen.
- K.K.17:** Himmet Koçak, 1965 doğumlu, Gültepe (Keltepe) Mahallesi, Kayseri’de yaşıyor, öğretmen.
- K.K.18:** Hüseyin Topuz, 1952 doğumlu, Karamanlı Mahallesi, Kayseri’de yaşıyor, Okul Müdürü.
- K.K.19:** Fadime Altıparmak, 1965 doğumlu Pazarören Mahallesi, ev hanımı.
- K.K.20:** Tamer Pamuk, 1950 doğumlu, Yeregeçen Mahallesi, emekli berber.
- K.K.21:** Mehmet Koçer, 1945 doğumlu, Oruçoğlu Mahallesi, emekli memur.
- K.K.22:** Musa Koca, 1940 doğumlu, Kurttepe Mahallesi, emekli.